

MUZSIKÁLÓ GYERMEKRÁDIÓ

Nem kis feladatra vállalkozott Morva Péter zongora- és orgonaművész, zenepedagógus *Muzsikáló gyermekrádió* című munkája megírásakor. A könyv alapját képező, lenyűgözően nagy volumenű kutatás eredményeit egyetlen kötetben összefoglalni szinte lehetetlen – ez egyrészt sejthető, a könyvet forgatva pedig egészen nyilvánvalóvá válik. Ráadásul becsülendő alaposága nem engedi, hogy elvarratlan vagy semmiből érkező szálak maradjanak a történetében, ezért a képet szélesítve nem csak „muzsikáló”, nem csak „gyermek” és nem csak „rádió”, amiről ír. E három fogalom halmazainak – önmagában sem szűk – metszetére fókuszálva mindhárom halmaz egészét érinti, bőven szólva bármelyik kettőnek a találkozási pontjairól is. Végeredményben pedig sikerrel zárul a kísérlet, nem érezhető rajta hiány vagy a terjedelmi korlátok szorítása miatti rossz kompromisszum.

A kötet három jól elkülönített, de teljes mértékben egymásra épülő egységre tagolódik. A gyermekrádiózás – és ezen belül elsősorban a zenei jellegű műsorok – nagyjából fél évszázados történetének megismerése után három megfontoltan kiválasztott emblemikus rádiós személyiség (Bónis Ferenc, Varga Károly és Dimény Judit) tevékenységének a már megismert történeti kontextusba helyezett neveléseméleti elemzése következik. Az utolsó – legrövidebb – egység pedig a második részben bemutatott szakemberek munkájából készített „keresztmetszet” innovatív műsortipológiai elemzése és az erre kidolgozott módszer egy kortárs külföldi példán való bemutatása.

Az első szakasz a legjelentősebb és egyértelműen a legértékesebb része az egésznek, melynek kapcsán nem állhatom meg, hogy ne említsem a hajdan népszerű *Columbo* című sorozattal kapcsolatos asszociációm. Nem állítom, hogy mindenkinek olyan izgalmas elolvasni – bár nekem az volt –, de nyomozni és megírni egész biztosan az lehetett. A rendhagyó felépítés is hasonló: már az első pillanatban tudjuk, mi lesz a vége, és sajnáljuk is az elhunyt magyar gyermekrádiózást, de mégis a felügyelővel (értsd: kutatóval) izguljuk végig, hogyan jönnek rá ő és a szereplők arra, amire tudjuk, hogy rájöttek. És persze várjuk, mi minden fog még kiderülni – nem is hiába, mert mindig van újabb meglepetés. Megjegyzem: sajnálatos, hogy ezek gyakran „nahát, már akkor is” kezdetűek, mintha nem változott volna semmi az azóta eltelt évtizedekben. Lehangelően vagy vérlázítóan (kinek-kinek habitusa szerint), de mindenképpen meglepően sokszor érezhetjük úgy, mintha a (gyermek)rádiózás és a kultúrpolitika harminc–negyven–ötven évvel ezelőtti felismerései, megállapításai most is a reveláció erejével hatnának – ezek szerint csak kimondani sikerült, tettekre váltani már nem. A krónikás fel-

táró tevékenysége pedig nyomozás is a szó legszorosabb értelmében: szinte látjuk magunk előtt, ahogy a szerző a Rádió Bródy Sándor utcai épületének útvesztőiben poros akták között kutakodva bolyong, és újabb jelekre, bizonyítékokra, kincsekre bukkan. A krimitől elvárt borzongás élménye sem marad el, ha hozzátesszük, hogy az archívum szóban forgó anyagai röviddel a kutatás befejezése után megsemmisültek, ezzel fájdalmas, a megírásakor még nem sejthető új jelentőséget adva az elkészült műnek.

A történet bemutatása bravúrosan sikerült. Morva Péter olyan magától értetődő eleganciával mutat rá az összefüggésekre, von le messzemenő következtetéseket, összegez és magyaráz, amely a részletek teljes ismeretén túl bölcs lényeglátást és az összkép mély megértését is feltételezi. Sokszor találóak saját megfogalmazásai is, de még gyakrabban olvashatunk tőle igazán adekvát idézeteket a mások által már leírtakból. Ahhoz a – szerző által természetesen birtokolt – zenei alázathoz hasonló ez az attitűd, mely elengedhetetlen feltétele a klasszikus művek magas szintű előadásának, és amelynek egyik legkényesebb kérdése a bemutatandó műalkotás és az interpretátor saját egyénisége közti egyensúly megtalálása az előadásban. Az érintett témák és események számtalanszor vezetnének el más, inspiráló és továbbgondolásra érdemes szálakon, de az elkalandozó gondolatokat a jól elhelyezett, tömören megírt összefoglaló fejezetek terelik újból egybe, és segítik az időbeli továbblépést.

A második részt még akkor is átlengi valami kis nosztalgia, ha nem ismerjük igazán a három főszereplőt. Itt válik igazán emberközelivé, személyessé a hangvétel, a szerző egyébként deklarált érintettsége érezhető is – jó értelemben. Nem válik azonban szirupossá vagy elfogulttá a bemutatás, és szinte észrevétlenül jutunk el az egyik fontos feltevés bizonyításáig. Nem egyértelmű ugyanis, hogy egyáltalán minősíthető-e nevelésnek a rádiós ismeretterjesztés, és ha igen, milyen feltételek teljesülése esetén. E szakasz legnagyobb értéke ennek bizonyítása, valamint annak bemutatása, hogy a neveléstudomány módszerei és eszközei hogyan alkalmazhatók a személyes, „osztálytermi” tevékenységen kívül a rádió – és így tulajdonképpen más egyéb technikai eszközök – közvetítésén keresztül kifejtett nevelő hatások elemzésére. Egyes alfejezeteknél halványan érezhető a korábbi természetes könnyedség és indokoltság megtörése, a kötelező jelleg, erre pedig a tételes bizonyítás követelményeinek való megfelelés a magyarázat. Az olvasmányosság ugyan nem mindenütt azonos a kultúrtörténeti leírásával, kifejezetten érdeklődést keltő viszont a műsorok módszertanának bemutatása. Rengeteg megértés, átlátás, elgondolkodás és konklúzió következhet belőle, és szinte tankönyvi színvonalú az alapossága, magyarázatainak érthetősége.

A könyv utolsó, legrövidebb egysége más olvasóközönségre fókuszál, mint az azt megelőzőek. Érzésem szerint elsősorban műsorkészítők és nevelésméleti szakemberek számára lehet hasznos, de mindenképpen neveléstudományi jelentőségű az az újszerű tipológiai rendszer és ábrázolásmód, amelyet elsősorban a

második részben ismertetett rádiós alkotók életművének elemzésén mutat be a szerző. Ez a rész nem konzekvens az olvasó feltételezett vagy elvárt neveléstudományi tájékozottságát illetően: egyes fogalmak részletes magyarázatot kapnak egy-egy lábjegyzetben, máshol viszont kifejezetten megnő az egy mondatra jutó korábban nem említett szakszavak száma. A fejezet legnagyobb értéke nem a modell kidolgozottsága vagy az elemzés teljessége; ezek a pontok a felmerülő, egyelőre megválaszolatlan kérdések miatt inkább inspirálóak, továbbgondolásra, tökéletesítésre sarkallóak. Folytatás viszont csak akkor lehetséges, ha a modell alkalmazható a jelenkor gyakorlatára is, amit a könyv zárójelű megelőző, üdítően pozitív és ismét könnyen érthető, olvasmányos hangvételű szakaszában mutat be a szerző.

A Bajor Rádió egyik műsorának elemzésével nemcsak a tipológia használhatóságát bizonyítja kortárs, külföldi példán, hanem azt is világossá teszi, hogy egyáltalán létezik kortárs és külföldi példa! A továbbgondolás, elemzés, összehasonlítás tehát lehetséges.

Az utolsó kérdést a *Zárszóban* a szerző maga teszi fel: „Mert az egyik legnagyobb kétséget támasztó kérdés pont az volt, kell-e ez még ma, szükség van-e erre a formára az előretörő digitalizációs korban?” A könyv értő olvasása – ami a laikusok számára is lehetséges – egyértelművé teszi, mennyire nagy szükség van a jelenlegi digitális kapcsolódási lehetőségek özönében a tervezett, strukturált, minden értelemben nevelésnek minősíthető tevékenységre és az ehhez segítő, Morva Péteréhez hasonló kutatásokra.

(Dr. Morva Péter: Muzsikáló Gyermekrádió. Elfeledett történet. A Magyar Rádió Ifjúsági- és Gyermekosztályának története és komolyzenei nevelőmunkájának pedagógiai elemzése. Budapest: Magyar Pedagógiai Társaság, 2018, 413 o.)

Gyombolai Bálint

ének-zene tanár, karvezető,
a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Kecskeméti Kodály Intézetének tanára